

C İ L T 1

S A Y I 1

Y I L 2 0 1 9

AKADEMİK TARİH VE ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

ATAD

JOURNAL OF ACADEMIC HISTORY AND STUDIES

V O L U M E 1

I S S U E 1

Y E A R 2 0 1 9

Yaşam Karaçay

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3637-8211>

Fazilet Pınar Kocaoğlu Uyur

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1607-2979>

KLASİK DÖNEM MENTEŞE SANCAĞI EĞİTİM KURUMLARI

Atıf yapmak için: Yaşam Karaçay ve Fazilet Pınar Kocaoğlu, “Klasik Dönem Mentese Sancağı Eğitim Kurumları”, *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, (2019), s.72-97.

CLASSIC PERIOD MENTEŞE SANJAK EDUCATIONAL INSTITUTIONS

To cite this article: Yaşam Karaçay and Fazilet Pınar Kocaoğlu, “Classic Period Mentese Sanjak Educational Institution”, *Journal of Academic History And Studies*, Volume: 1, Number: 1, (2019), pp. 72-97.

Makale Geliş Tarihi: 27.12.2019 – Yayına Kabul Tarihi: 30.12.2019

ATAD

Çevrimiçi (online) erişim için <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataddergi>

ATAD

KLASİK DÖNEM MENTEŞE SANCAĞI EĞİTİM KURUMLARI

Özet: Bu çalışmada, klasik dönem Menteşe Sancağı'ndaki eğitim kurumları ele alınmaktadır. Bu bağlamda, öncelikle Menteşe Sancağı'nın tarihi ve coğrafi özelliklerinden bahsedilmiş, sonrasında sancakta faaliyet gösteren sıbyan mektepleri ve medreseler hakkında bilgi verilmiştir. Araştırma sırasında Menteşe Sancağı'nda yer alan Muğla kazası, Milas kazası, Meğri kazası, Bodrum kazası ve Marmaris kazasında yer alan medreselere ve bu medreselerin buldukları mahallere değinilmiştir. Ayrıca söz konusu medreselerde yıllara göre görev yapan müderrisler ve medreselere devam eden öğrenci sayıları hakkında da bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Menteşe Sancağı, okullar, medrese, sıbyan mektepleri, Muğla, Kurşunlu Medresesi

CLASSIC PERIOD MENTEŞE SANJAK EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract: In this study, the educational institutions in the Menteşe Sanjak of the classical period are discussed. In this context, firstly the historical and geographical characteristics of the Menteşe Sanjak are mentioned and then information about the primary schools and madrasas operating in the sanjak are given. During the research, the madrasas in Muğla, Milas, Meğri, Bodrum and Marmaris accidents and the places where these madrasas were located were mentioned. In addition, information has been given about the number of professors working in these madrasas and the number of students attending the madrasas.

Keywords: Menteşe Sanjak, schools, madrasah, primary schools, Muğla, Kurşunlu Madrasah

* Araştırma Görevlisi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, yasamkaracay48@artvin.edu.tr ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3637-8211>

** Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, SBE, Tarih ABD, f.pinarkocaoğlu@mail.com, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1607-2979>

Giriş

Eğitim, kişinin zihni, bedeni, duygusal, toplumsal yeteneklerinin ve davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi, kişiye bir takım amaçlara dđnük yeni yetenekler, davranışlar ve bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümünü oluřturur¹. Eğitim ve öğretim bir toplumun yükselmesi ve gelişmesinde olduğu kadar, geri kalması noktasında da önemli bir role sahip olmuştur. Eğitim sistemi, çağın gereklerine ayak uydurabildiği ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebildiği ölçüde varlık göstermiş ve toplumu ileriye taşıma görevini yerine getirmiřtir². Türklerin İslamiyeti kabul etmesiyle birlikte, Türk-İslam döneminin en güçlülerinden olan Selçuklu Devleti'nin, hem Büyük Selçuklu hem de Anadolu Selçuklu Devleti dönemlerinde, dönemin sultanları, beyleri; ilim, sanat ve edebiyatın koruyucusu sıfatıyla Devlete büyük hizmetler vermiştir. Özellikle Melikşah, Sancar ve Melikşah'ın veziri Nizamülmülk medeniyet tarihi içerisinde çok önemli bir yere sahip olmuřtur³.

Osmanlı Devleti'nde kendinden önceki İslam devletleri ve Selçuklularda olduğu gibi, eğitimin ağırlık merkezini dine dayalı bir sistem olan medrese sistemi oluşturmuştur. Devletin kuruluşundan yükselmesine olan süreçte ve Türk-islam medeniyetinin meydana gelmesinde şüphesiz medreseler çok önemli bir role sahiptir. Medreselerde eğitimin yanısıra günlük yaşayışın gerektirdiği bilgilere de yer verilmiş; ancak ne medreselerin ilk basamağı olan sıbyan mekteplerinde, ne de kendi içinde bulundurduğu diğer bölümlerde dünyevi ihtiyaçları ön planda tutan insan yetiştirme amacı güdülmüřtür⁴. Osmanlı Devleti'nde eğitim kurumlarının çoğunluğu vakıf kuruluşu olan parasız sıbyan mektepleri ve medreseler ile devletin üst kademelerine yüksek idareci yetiştiren Enderun Mektebi'nden (Saray Okulu) oluřmuřtur⁵.

1. Menteşe Sancağı Tarihine Bakış

Günümüzde Muğla vilâyetini kapsayan bölge Türklerin eline geçişinden sonra Menteşe adıyla anılmaya bařlamıřtır⁶. Anadolu yarımadasının güney-batı ucunda yer alan ve ortalama yüksekliği 400-1.500 metre arasında değişen

¹ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2009*, (Ankara: Pegem Yayınları, 2009), 2.

² Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1991), 1-2.

³ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2011), 326.

⁴ Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuğu ve Gelişimi*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1991), 5.

⁵ Ayten Sezer, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, (Ankara, 2004), 311.

⁶ Zekai Mete, "Menteşe", *D.İ.A., C.29*, (Ankara, 2004), 150-151.

Klasik Dönem Menteşe Sancağı Eğitim Kurumları

Menteşe bölgesi coğrafyacılar tarafından İç Menteşe ve Dış Menteşe olarak ikiye ayrılmıştır. Büyük Menderes'in denize döküldüğü yerden Köyceğiz'e bir hat çizilirse bunun doğusunda kalan kısım İç Menteşe, batısında kalan kısım ise Dış Menteşe olarak kabul edilmiştir⁷. Anadolu'nun güneybatısında yer alan günümüz Muğla'sı kuzeyden Aydın, kuzeydoğudan Denizli, Burdur, doğudan Antalya şehirleri ile çevrelenmiştir⁸. Menteşe Sancağı arazisi kuzeybatıdan güneydoğuya doğru uzanır ve Adalar Denizi (Ege Denizi) ile sınırlı olan bir bölge olarak kabul edilmiştir⁹.

Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın 1075'de iznik'i alması ile Batı Anadolu'da Bizans üzerine Türk akınları yoğunlaşarak, 1079'da Menteşe bölgesi Türkler tarafından ele geçirilmiş; ancak bölge tekrar Bizans'ın egemenliğine girmiştir. Asıl Menteşe (Muğla Vilayeti) olarak kabul edilen bölge 1261'de Türkler tarafından kesin olarak fethedilmiştir. Muğla Batı Anadolu'da Türkler tarafından ilk fethedilen yerlerden biri olmuş, XIII. yüzyılın ikinci yarısında bölgede Menteş Bey tarafından Menteşe Beyliği¹⁰ kurulmuştur¹¹. Menteşe Beyliğinin hakimiyeti diğer Anadolu Beylikleri gibi, Osmanlı topraklarına katılmasına kadar devam etmiştir. İlk kez Yıldırım Bâyezıd devrinde Osmanlı topraklarına katılan Menteşe Beyliği 1402 Ankara muharebesinde Yıldırım Bâyezıd'ın Timur'a mağlub olmasından sonra yeniden eski sahiplerine dönmüştür. Çelebi Mehmet zamanında Osmanlılara tâbi bir beylik durumuna getirilen Menteşe Beyliği, ancak Sultan II.Murad zamanında yeniden Osmanlıların eline geçmiş ve bir sancak olarak teşkilatlandırılmıştır¹².

⁷ Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010), 9.

⁸ K. Ekrem Uykucu, *Muğla Tarihi (Coğrafyası ve Sosyal Yapısı)*, (İstanbul, 1968), 15.

⁹ Doktor Esad, *Türkiye'nin Sıhhi-İctimâî Coğrafyası Muğla (Menteşe) Sancağı Muğla Sıhhiye Müdürü Doktor Esad*, (Yay. Haz. B. Akça- E. Keleş), (Muğla: Yenigün Matbaası), 2012, 13.

¹⁰ Menteşe Beyliği'nin kurucusu Anadolu Selçuklu hükümdarlarının atalarına Batı Anadolu uç bölgesinde iktâ verilen Menteşe Bey'dir. Beyliği, bölgeye deniz yoluyla gelen ve içeri doğru girerek sahille Denizli dağları arasındaki bölgeye yerleşen Türkmenlerin inşa ettiği ifade edilmektedir. Yine karadan sahile doğru akın yapan Türkler tarafından siyasi birlik haline getirildiği de kabul edilmektedir. Menteşeoğulları'nın hâkim oldukları bölge Muğla, Peçin, Milas ve Balat'tan Ege sahillerine kadar olan kısmı içine almaktadır.

¹¹ Bayram Akça, *Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla(1923-1960)*, (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 2002), 7-8.

¹² Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, 11-12.

Menteře bölgesi II. Mehmet döneminde kesin olarak Osmanlı topraklarına katılmış, yine bu dönemde merkezi Ankara'dan Kütahya'ya taşınan Anadolu Eyaleti'ne¹³ bağlı bir sancak olarak yönetilmeye bařlanmıřtır¹⁴. II. Mehmet döneminde belirli bir süre Yunus Bey vali olarak görev yapmıştır. 1478-1479 yılları¹⁵ arasında bölgenin idaresi şehzade Cem'e verilmiştir. Sancağın merkezi Milas değil belki daha doğuda; ancak daha merkezde olan Muėla'dır. Mentere bölgesi Osmanlı sancağı haline geldikten sonra beyliğe nazaran arazi bakımından bazı değişiklikler yařamıřtır¹⁶ (Wittek, 1999: 105) II. Bâyezıd devrinde Mentere Sancağı; Pırnaz, Ćine, Milas, PeĆin, Bozyk, Muėla, Tavas ve Köyceėiz olmak üzere 8 büyük kazaya ayrılmış, sancak beyi olarak sancağa II. Bâyezıd'ın oėlu Alemřah atanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının ilk yıllarında Mentere Sancak Beyi Mirhur İskender Bey olmuřtur¹⁷. XVII. yüzyılın çnc Ćeyreėinde Muėla'yı ziyaret eden Evliya Ćelebi, kenti sancak beyinin bulunduğu bir idari merkezin yanısıra ulema ve dervişlerin ĆokĆa olduğu bir yerleşim alanı olarak tanıtılmaktadır¹⁸.

XVIII. yüzyılda, 1700 ve 1740 yılları arasında, Mentere Sancağı idari aĆıdan Pařa Sancağı'nın Kütahya olduğu Anadolu Eyaletine bağlı bir sancaktır. Bu dönemde Mentere Sancağı'nda Mustafa Pařa, Nasuh Pařa, Murad Pařa, Mustafa Pařa, Abdullah Pařa, Ahmed Pařa ve Polad Ahmed Pařa-zade Mehmed Pařa isimli kişiler sancak beyi olarak görev yapmıştır. Bu tarihlerde

¹³ 1393 yılında teşkilatlandırılan Anadolu Eyaleti, bu dönemde, Pařa Sancağı(Kütahya), Hdvendigar, Bolu, Katamonu, Karasi, Sultanönü, Saruhan, Karahisar-ı Sahib, Hamid, Ankara, Knkırı, Aydın, Teke, Mentere ve Beybazarı sancaklarının yer aldığı 15 sancaktan oluşmuştur. Anadolu Eyaleti XVII. Yüzyıl boyuncada aynı sancaklardan ibaret olup, herhangi bir değişiklik göstermemiştir. Orhan KılıĆ, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı-Eyalet Sancak Tercihati*, (Elazığ: Ceren Yayıncılık, 1997), 52-53.

¹⁴ İsmail Hakkı UzunĆarřılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, (Ankara, 1988), 79-81.

¹⁵ 1478/1479'da II. Mehmet Rodos şvalyeleriyle yapılan müzakereleri Mentere Sancakbeyi olan oėlu şehzade Cem aracılığıyla idare etmiştir. Bknz. Paul Wittek, *Mentere Beyliėi*, Ćev. O.ř.Gökyay, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999), 107.

¹⁶ Wittek, *Mentere Beyliği*, 105.

¹⁷ Uykucu, *Muğla Tarihi (Coğrafyası ve Sosyal Yapısı)*, 71-72.

¹⁸ İlhan Tekeli, *Tarih İĆinde Muėla*, (Muėla, 2006), 25.

Klasik Dönem Mentеше Sancağı Eğitim Kurumları

Menteşe sancağı Aydın Muhassıllığı'na¹⁹ bağlı bir sancak olarak kabul edilmiş ve malikâne olarak tek elden tasarruf edilmiştir²⁰.

1833 yılında Anadolu'daki sancaklardan dört vilayet meydana getirilmiş, bu vilayetlerden birisi olan Aydın vilayeti; Aydın, Saruhan, Sığla ve Mentеше sancaklarının birleşmesinden oluşmuştur. 1830 yılında Mentеше Sancağı'nın 26 kazası içinde Muğla, Yarangüme, Dadya, Ula, Köyceğiz, Gökâbad, Bodrum, Eskihisar, Mesevli, Bozöyük, Yerkesiği ve Milas kazaları yer almıştır²¹. 1864 Vilayet Nizamnamesi ile sancak idarecisi olarak mutasarrıflık kesin biçimde kurumsallaşmış eyalet sisteminden vilayet sistemine geçilmiştir²². 1867'den sonra yeni mutasarrıflıklar oluşturulmuş, Osmanlı idari taksimatında yapılan değişiklik sonucu Mentеше Sancağı bağımsız Mutasarrıflık²³ haline getirilmiştir. Bu tarihten sonra Mentеше Sancağı merkezi Muğla olmak üzere; Bozüyük, Milas, Bodrum, Taty (Datça), Meğri (Fethiye), Tavas ve Köyceğiz'den meydana gelmiştir²⁴. Mentеше Sancağı, 1907 yılında; merkez Muğla Kazası olmak üzere Mekri (Fethiye), Milas, Marmaris, Bodrum, Yüksekum (Köyceğiz) kazalarından oluşmakta olup, Aydın

¹⁹ Muhassıllık suretiyle yönetim tarzı yapı itibariyle klasik idare tarzının değişik bir uygulaması olarak görülebilir. Önceleri geliri doğrudan padişaha ait olan hasların yönetimden sorumlu olan muhassıllar, XVIII. Yüzyıldan itibaren ilgili sancağın – geliri padişaha ait olan- hem yöneticisi hem de hasilatını toplayan kişi durumuna gelince bu sancaklar muhassıllık olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde muhassıllık bir idare tarzı olarak kabul edilmiştir. Yani muhassıllık, gelirleri toplama biçimi değil yönetim biçimidir. Kılıç, 18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı-Eyalet Sancak Tevcihati, 40.

²⁰ Kılıç, 18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı-Eyalet Sancak Tevcihati, 53.

²¹ Kütükoğlu, Mentеше Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı), 16.

²² Ali Fuat Öreñç, "Mutasarrıf", D.İ.A., C.31, 378

²³ Mutasarrıf, padişah tarafından tayin edilip sancağı idare eden kişi olarak tanımlanmıştır. Mutasarrıf Vilayetler talimatnamesinde belirtilmiş olan mülki, idari, inzibati ve mali hususları yerine getirmekle görevlendirilmiştir. Valinin livada ki temsilcisi durumunda olup, kaza kaymakamları üzerinde de emir verme yetkisiine sahiptir. Bknz. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.8, (Ankara, 1995), 309-312. Mentеше Sancağında mutasarrıflığının oluşturulmasıyla birlikte sırasıyla; Hurşit Paşa (1867), Arif Efendi (1869), Abdurrahman Paşa (1869), Raif Efendi (1870), Mustafa Bey (1872), Tayyar Paşa (1874), Necip Paşa (1877), Hilmi Paşa (1879), Enis Paşa (1883), Mümtaz Bey (1884), Şeref Paşa (1885), Cafer Paşa (1889), Tahir Bey (1893), Rıza Bey (1896), Celal Paşa (1897), Hıfzı Paşa (1899), Galip Paşa (1902), Ferit Paşa (1903), Neş'et Bey (1905), Ethem Bey (1907), Neş'et Bey (diğer) (1908), Selahattin Bey (1909), Kemal Paşa (1909), Hilmi Bey (1910), Cemal Bey (1910), Rauf Bey (1911), Münir Bey (1912), Müştak Bey (1914), Asaf Bey (1916), Hilmi Bey (Tekrar) (1917), Ethem Bey (Diğer) (1919), Müştak Bey (Tekrar) (1920), Mümtaz Bey (1921) ilgili yıllarda mutasarrıf olarak görev yapmıştır. Zekai Eroğlu, *Muğla Tarihi*, (İzmir: Marifet Basımevi, 1939), 139.

²⁴ Akça, *Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla(1923-1960)*, s.26.

Vilâyeti'ne bağlı üçüncü sınıf bir sancak olarak řekillenmiřtir²⁵. 20 Nisan 1921 tarihinde Sancaklar kaldırılarak yerine Vilayet Teşkilâtı'nın kurulması ile Mentefe Sancağı Aydın Vilâyeti'nden ayrılarak bağımsız bir vilâyet haline gelmiřtir²⁶.

2. Klasik Dönem Mentefe Eğitim Kurumları

Kuruluşundan itibaren askeri, idari ve iktisadi alanlarda olduğu gibi eğitim ve öğretim alanında önemli aşamalardan geçen Osmanlı Devleti, bu alanda da gelişme göstermiş ve ilerlemiřtir²⁷. Mektep; kavram ve kurum olarak Osmanlılara, Anadolu Selçuklularından geçmiştir²⁸. Osmanlı Devleti'ne kadar, XIII. yüzyılın sonuna değin, Anadolu'da Selçuklu Devleti ve Beyliklerin ne kadar mektep ve medrese kazandırdığı ve bu kurumların işlevlerini ne kadar sürdürdükleri tam olarak bilinmemekle birlikte; Anadolu halkı varlığını sürdüren mektep ve medreselerden hem sosyal hem de kültürel anlamda yararlanmıştır. Ancak, halk bu kurumlardan kültürel açıdan ziyade sağlık merkezi, aşevi ve danışma merkezi olarak faydalanmış, bu nedenle eğitim ve öğretim faaliyetleri açısından bu kurumlar arka planda kalmıştır. Osmanlı Devleti'nde eğitim, devletin doğrudan üzerine aldığı bir görev olarak görülmezken, devlet kendi eliyle eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütmemiş; eğitimi, vakıflar aracılığıyla halka bırakmıştır. Devletin ileri gelenleri vakıflara destek vererek dolaylı yoldan eğitimi teşvik etmiştir²⁹.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan XVIII. yüzyıla kadar olan ve 400 seneyi içine alan klasik dönemde eğitim örgün ve yaygın olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Örgün eğitim kurumları, belirli yaşta olan insanları belirli zaman ve disipline göre yetiştirmek üzere kurulmuş müesseseler olarak tanımlanmıştır. Bu eğitim ve öğretim müesseseleri sivil ve askeri olmak üzere iki alanda şekillenmiştir. Sivil eğitim müesseseleri, sıbyan mektepleri ve medreseler olarak sınıflandırılırken; askeri eğitim müesseseleri ise, Acemioğlanlar Ocağı, Yeniçeri Ocağı ve XV. yüzyıl ortalarından itibaren medrese dışındaki en önemli resmi eğitim kurumu niteliği taşıyan, daha çok mülki ve askeri idareciler yetiştiren asıl amacı hem merkez hem de taşra bürokrasisine gerekli insan gücünü sağlamak olan Enderun olarak

²⁵ Serdal Soylier, "XX. Yüzyılın Başlarında Mentefe Sancağı'nın İdari ve Nüfus Yapısı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt V, Sayı 13*, (Güz, 2006), 111.

²⁶ Akça, *Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla(1923-1960)*, 26

²⁷ Cahit Baltacı, "Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim", *Türkler*, C.11, 446.

²⁸ Hasan Akgündüz, *Osmanlı Medrese Sistemi*, (İstanbul: Ulusal Yayınları, 1986), 36.

²⁹ Abdullah Saydam, *Osmanlı Medeniyet Tarihi*, (Trabzon: Kitapevi Yayınları, 1999), 45.

Klasik Dönem Mentеше Sancağı Eğitim Kurumları

sınıflandırılmıştır. Bu dönemde, her yaş ve seviyedeki insana, medrese ve mekteplerin dışında eğitim veren yaygın eğitim kurumlarına bakıldığında ise camiler, tekkeler, kütüphaneler, sahaflar, loncalar, saraylar, evler, kıraathaneler ile muvakkithane ve rasathaneler karşımıza çıkmaktadır³⁰. Yaptığımız çalışma Mentеше Sancağı ile ilgili olduğundan Mentеше’de bulunan ve halkın eğitiminde etkili olan sıbyan mektepleri ve medrese hakkında bilgi verilecektir.

A. Sıbyan Mektepleri

Sıbyan kelimesi Arapçadır ve küçük çocuk anlamına gelen sabi kelimesinin çoğuludur³¹. “Kur’an öğretilen ve yazı yazılan yer” anlamına gelen mektep kelimesi “ketebe” kelimesinden türemiştir³². Sıbyan mektebi ise küçük çocuklara mahsus okul anlamında kullanılmıştır³³. İslam tarihinde ilk müfredatının Hz. Ömer tarafından yapıldığı bilinen bu mektepler İslami karakter taşımaktadır³⁴. Temelleri İslam’ın ilk yıllarına kadar uzanan sıbyan mektepleri³⁵ Osmanlı eğitim-öğretim kurumları içerisinde sabi denilen beş-altı yaşlarındaki çocuklara ilk tahsilini veren, onlara okuma-yazmayı, Kur’an ve bazı dini bilgiler öğreten ve eğitim sisteminde ilköğretim kurumlarını teşkil eden mektepler olarak nitelendirilmiştir³⁶. Osmanlı Devleti’nde sıbyan mektepleri her mahallede ve genelde her köyde varlık göstermiştir. Mektepler daha çok camilere bitişik yapılmış, bazen de caminin bir köşesinde yer almıştır. Bu mektepler devlet adamları ya da bölgenin ileri gelenleri tarafından vakıflar aracılığıyla kurulmuş, mekteplerin giderleri ise vakfın

³⁰ Baltacı, “Osmanlı Devleti’nde Eğitim ve Öğretim”, 450.

³¹ Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, C.1-2, (İstanbul: Eser Kültür Yayınları, 1977), 65.

³² Mustafa Nihat Özön, *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1959), 642.

³³ Mehmet Bahaeddin, *Yeni Türkçe Lügat*, (Ankara: Nadir Kitap, 1997), 431.

³⁴ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2006), 817.

³⁵ Yücel Gelişli, “Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü)”, *Türkler*, C.15, 35.

³⁶ Sıbyan mektepleri tarihi süreç içerisinde değişik isimlerle anılmışlardır. “Mekteb-i Sıbyan, Taş Mektep, Muallimhane, Muallimhane-i Sıbyan, Darut-talim, Darül-ilim, Mektep, Mektebhane, Mahalle Mektebi, Mekteb-i İbtidaiye” isimleri bunlar arasında en çok kullanılanlardır. Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999’a)*, (İstanbul: Alfa Yayınları, 1999), 72; Cahit Baltacı, “Osmanlı Devleti’nde Eğitim ve Öğretim”, 447; Ekmeleddin İhsanoğlu, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Eğitim”, *Osmanlı Uygarlığı*, C.1, Yay. Haz., Halil İnalcık-Günsel Renda, (Ankara, 2004), 345; Mefail Hızlı, “Osmanlılarda İlköğretimin Tarihi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi Türk Eğitim Tarihi Özel Sayısı*, C.6, Sayı 12, (İstanbul, 2008), 85-86.

gelirleriyle karşılanmıştır. Bazı köy ve mahallelerde ise sıbyan mektepleri halk tarafından yapılarak, giderleri halk aracılığıyla karřılanmıřtır³⁷.

Dört-beş yaşlarına gelen çocuklar “Âmin alayı” denilen törenle okula başlamış, kayıt-kabul gibi herhangi bir işleme tabi tutulmamıştır. Müslüman olan her çocuk bu okullara gönderilmiş; ayrıca ğretmen-ğrenci münasebetleri okul içinde ve dışında kesin itaat, korku ve saygıya dayandırılmıřtır³⁸. Sıbyan mekteplerinde okutulan derslere bakıldığında; Kur’an-ı Kerim’in anlamı açıklanmadan yalnızca okunuşunun öğretilmesi öncelikle temel alınan husus olmuřtur³⁹. Mektepte, din dersleri, Hüsn-i Hat (güzel yazı), aritmetik ve özellikle dört işlem gösterilen diğer dersler arasında yer almıřtır⁴⁰. Klasik dönemin sosyal ve kültürel Őartları dikkate alındığında mekteplerde okutulan derslerin belli bir sistem dahilinde ve örgün bir eğitim-ğretim yaklaşımıyla okutulduğu anlařılmaktadır⁴¹.

Sıbyan mektebi ğreticilerine muallim adı verilmiştir. Sıbyan mekteplerinde eğitim-ğretim erkek, kız ya da karma sınıflar Őeklinde gerçekleşmiştir. Muallimler medrese eğitimi görmüş kişiler arasından seçilebildiği gibi, camide görev yapan imam ve müezzinler de bu görev için yeterli kimseler olarak grlmştir. Kız ğrencilere bilgili, belirli bir yaşa gelmiş, hafız ve tecrübeli kadın öğretmenlerin ders verdiği grlmektedir⁴². Günümüzde ki ilkokullar seviyesinde eğitim veren sıbyan mektepleri Osmanlı Devleti’nde Őehirlerde ve köylerde varlığını sürdürerek medreselere geçmede basamak olarak grlmřtir⁴³.

Osmanlı Devleti’nde okuma-yazmayı öğretmek, ilm-i hal bilgisi ile basit matematik bilgilerini vermek üzere kurulmuş olan okullar, “*Dâru’t-ta’lim, Dâru’l-ilm, Muâllimhâne, Mektep, Mektephâne, Mahalle Mektebi, Taş Mektep, Mekteb-i İbtidâiye ve Sıbyan Mektebi*” gibi isimlerle nitelendirilmiřtir⁴⁴. Nitekim 166 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri 1530 senesinde Menteşe

³⁷ Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999’a)*, 72.

³⁸ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, 58.

³⁹ Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999’a)*, 72.

⁴⁰ Mefail Hızlı, “Osmanlı Sıbyan Mektepleri”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.5, 214.

⁴¹ Mefail Hızlı, “Osmanlı Sıbyan Mekteplerinde Okutulan Dersler (Klasik Dönem Bursa rneği)”, *Osmanlı Dünyası’nda Bilim ve Eğitim Mlletlerarası Kongresi, (İstanbul, 12-15 Nisan 1999 Tebliğler)*, (İstanbul 2001), 115.

⁴² Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, 87.

⁴³ Zeki Salih Zengin, “Tanzimat Döneminde Eğitimde Yenileşme Süreci içinde Mekteplerde Din Eğitimi ve ğretimi”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.5, 250.

⁴⁴ Baltacı, “Osmanlı Devleti’nde Eğitim ve ğretim”, 446.

Klasik Dönem Menteşe Sancağı Eğitim Kurumları

Sancağı ve kazalarında mektep ya da sıbyan mektebi ifadesi kullanılmamakla birlikte “*muâllimhâne*” den söz edilmektedir. Muâllimhâne kelime anlamı olarak “bir şeyin öğretildiği yer, okul” manasına gelmektedir. Muâllimhâne XVI. yüzyılda Menteşe’de eğitim veren kurumlar arasında yer almıştır. Bu açıdan düşünüldüğünde toplamda 9 adet muâllimhâne Menteşe’de faaliyet göstermiştir⁴⁵.

XIX. ve XX. yüzyıla ait bilgiler içeren ve ilk olarak 1879 yılında olmak üzere 1908 yılına kadar toplamda 25 adet yayımlanan Aydın Vilâyet Salnâmelerinde Menteşe Sancağı’nda yer alan ibtidâi mekteplerinden bahsedilirken; sıbyan mektepleri ile ilgili bilgilere yer verilmemiştir⁴⁶. İncelediğimiz belgelerde, Menteşe Sancağı’nda bulunan sıbyan mektepleri ile ilgili olarak Merkez (Muğla) kazasında dört adet sıbyan mektebinin varlığından bahsedilmiştir. Merkez (Muğla) kazada inşa olunan bu mektepler Esad Paşa tarafından yaptırılmış olup söz konusu mekteplere gerekli özen gösterilmemiştir. Ayrıca kazada bulunan sıbyan mektepleri için gerekli olan kitap ve araç gereçlerin gönderildiği halde mektepler kapalı kalmış eğitim ve öğretim yapılamamıştır. Bu nedenle konu ile ilgili olarak H.1296/M.1878-1879 senesinde sorunun çözülmesi için ve söz konusu mekteplerin iyileştirilerek eğitim öğretime devam etmesi hususu Aydın vilâyetine bildirilmiştir⁴⁷.

B. Medreseler

Medrese, sözlük anlamı olarak “okumak, anlamak, bir metni öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak” anlamına gelen “derase” kökünden türemiştir⁴⁸. Arapça ders okunacak yerle beraber talebinin içinde oturup ders okuduğu bina anlamına gelen⁴⁹ ve “derase” kökünden türeyen “medrese” kelimesi, genel olarak sıbyan mektebinin üstünde eğitim ve öğretim yapılan orta ve yüksek tahsil müesseselerine karşılık gelmiştir⁵⁰. Osmanlı Devleti’nde çok yaygın ve güçlü örgün eğitim kurumu haline gelen medreseler toplumu da derinden etkilemiştir⁵¹. Türk toplumuna İslamiyet ile birlikte giren

⁴⁵ 166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), 1995, 49-57.

⁴⁶ İbrahim Cavid, *Aydın Vilâyet Sâlnâmesi R. 1307/H. 1308*, Yay. Haz. Murat Babuçoğlu, Cengiz Eroğlu, Abdülkerim Şahin, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2010), 5.

⁴⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.), *Maârif Nezâreti Mektubi Kalemi (MF.MKT.)*, 61/155.

⁴⁸ Nebi Bozkurt, “Medrese”, *D.İ.A.*, C.28, (Ankara, 2003), 327.

⁴⁹ M.Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.2, (İstanbul: MEB., 1983), 580.

⁵⁰ Cahit Baltacı, *Fatih Sultan Mehmet Devri İlim Hayatı ve Sahn-ı Seman Medreseleri*, (İstanbul, 1995), 25.

⁵¹ Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999’a)*, 52

medreseler, bu alanda en önemli isim olarak kabul edilen Nizâmülmülk örnek alınmak suretiyle, İslam coğrafyasının değişik yerlerinde inşa edilmek suretiyle yaygınlařmıştır⁵². Osmanlı Devleti'nde ilk medrese ise Orhan Gazi tarafından İznik'te açılmış, ilk müderris olarak da Davud-i Kayseri tayin edilmiştir⁵³.

Medreseler, Osmanlılarda, ilköğretimden yükseköğretime kadar tahsil veren bir eğitim sistemi içerisinde, XVIII. yüzyıla kadar eğitim açısından ülkenin ihtiyaçlarını karşılamıştır⁵⁴. Osmanlılarda medreseler, "Hâric" ve "Dâhil"⁵⁵ olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştır. Hâric adı verilen medreselerde "bilginin temelleri", yani Arapça ve fikrî ilimler üstüne hazırlık dersleri verilirken, Dâhil adı verilen medreselerde "ulûm-i aliyye", yani dinî ilimler üzerine öğretim yapılmıştır⁵⁶. Osmanlı Devleti teşkilatlanma ve idari bakımdan kendinden önce kurulmuş olan Anadolu Selçuklu Devleti'ni örnek alırken; kuruluşunun ilk yıllarından itibaren bilimsel yapılanmaya da gereken önemi vermiştir⁵⁷. Osmanlı medreselerindeki eğitim-öğretim usulü Osmanlıdan önceki devletlerde olduğu gibi devam etmiş; medreselerin sayıları arttıkça, medreseler derece ve sınıflarına göre bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Osmanlıların yaptırmış olduğu medreseler arasında, derece ve sınıf bakımından, en önemlileri; İznik, Bursa ve Edirne de yer almıştır⁵⁸.

1071 yılında Malazgirt Savaşı'nın kazanılmasıyla Türk-İslam çağına kapılarını açan Anadolu ve Anadolu'da yer alan Muğla, Süleyman Şah'ın komutasındaki Oğuz Türkleri tarafından ele geçirilmiştir. Ele geçirilişinden itibaren Selçuklu egemenliğine giren Muğla 1261 yılından itibaren de Menteşe Beyleri tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Menteşeoğulları'yla birlikte, yörede Türk kültürünü yaymak ve sağlam temellere oturtmak amacıyla

⁵² Mefail Hızlı, "Osmanlı Klasik Döneminde Medrese", *Türkler*, C.11, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 426.

⁵³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988), 1.

⁵⁴ M.Emin Yolalıcı, "XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.5, 281.

⁵⁵ Haric adı verilen medreselerde Fıkıh, Hadis, Kelam gibi ilimler gösterilirken; Hidaye, Şerh-i Mevakif ve Mesabih isimli kitaplar okutulmuştur. Dahil adı verilen medreselerde Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Hadis, Tefsir gibi ilimler; Hidaye, Telvih, Buhârî, Keşşaf, Beyzâvi gibi eserlerle birlikte okutulmuştur. Bknz. Baltacı, "Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim", 449.

⁵⁶ Halil Inalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, (Çev. Ruşen Sezer), (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004), 176.

⁵⁷ Yusuf Halaçoğlu, "Osmanlı'da İlim, Din ve Sosyal Müesseseler", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.12, (Konya: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994, 115.???)

⁵⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, s.3.

Klasik Dönem Menteşe Sancağı Eğitim Kurumları

çalışmalar başlamış, Konya ve çevresinden Türk derviş ve şeyhleri Muğla'ya gelmiştir⁵⁹. Menteşe Beyleri İslami ilimlerin müslüman öğrenciler tarafından öğrenilmesi amacıyla medreseler inşa etmiştir. 1583 yılına kadar Menteşe Sancağı'nda Ahmet Gazi Medresesi, İlyas Bey Medresesi, Hoca Firuz Paşa Medresesi, Hacı Muslihüddin V. Şüca Medresesi ve Savcı Medresesi olmak üzere altı medrese vardır⁶⁰.

XIV. yüzyılda Balat Medresesi ile 1375 yılında yapıldığı anlaşılan Peçin'deki Ahmed Gazi Medresesi, eğitim ve öğretim açısından bölgede yaygın bir üne sahip olmuştur. Ahmed Gazi Medresesi, dikdörtgen planı, açık avlusu, etrafına dizilen öğrenci odaları ile biri giriş eyvanı olmak üzere iki eyvandan oluşmaktadır. Medresenin karşısında Orhan Bey tarafından yaptırılan ve İbn-i Batuta'nın ziyareti sırasında inşa halinde bulunan aynı cami bulunmaktadır⁶¹. XV. yüzyılda Balat Medresesi'nde müderrislik yapan Hızır Şah Menteşevi'nin oğlu Molla Muhittin Derviş Mehmet Efendi'yi Fatih Sultan Mehmet Menteşe'den getirterek, Bursa'nın ünlü Sultan medresesi müderrisliğine atamıştır⁶². XVI. yüzyılda Menteşe Sancağı'nda kazalar genelinde medreseler vakıflar aracılığıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür. 1530 senesinde Menteşe Sancağı'na bağlı kazalar Peçin, Çine, Balat, Milas, Muğla, Mazon, Tavas, Köyceğiz, Pınaz, İsravalos ve Meğri olarak geçmektedir. 1530 senesinde Peçin Kazası'nda 2, Balat Kazası'nda 1, Milas Kazası'nda 1, Bozöyük Kazası'nda 1 medrese bulunmaktadır⁶³.

Peçin kazasında İlyas Bey tarafından bir medrese inşa ettirilmiş, yıllık geliri 4.125 akçe olan medresenin gelirlerini tasarruf yetkisi 1562 ve 1583 yılları arasında medrese de müderrislik görevinde bulunan Sinan bin Yakub'a verilmiştir. Hacı Muslihiddin veled-i Şüca Muğla merkezinde bir medrese inşa ettirmiş, medresede 1562 ve 1583 yıllarında Çelebioğlu Mevlânâ Lütfullah ders vermiştir⁶⁴.XVI. yüzyılda Balat Medresesi'nde İznikli Molla

⁵⁹ Cumhuriyetimizin 80. Yılında Muğla, Muğla Valiliği, Muğla 2003, s.118; Wittek, *Menteşe Beyliği*, 127.

⁶⁰ Mehmet Akif Erdoğan, "XVI. Yüzyıl Sonlarına Kadar Menteşe Sancağı'nda Mevcut Vakıf Eserlere Genel Bir Bakış", *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu (8-10 Nisan 1999)*, (İzmir, 1999), 120.

⁶¹ Cumhuriyetimizin 80. Yılında Muğla, Muğla Valiliği, Muğla 2003, 118; Wittek, *Menteşe Beyliği*, 127.

⁶² Muğla Valiliği, Cumhuriyetimizin 80. Yılında Muğla, 118.

⁶³ 166 Numaralı Muhasebi-i Vilâyet-i Anadolu Defteri, 1995, 49-57.

⁶⁴ Ahmet Yiğit, XVI. Yüzyıl Menteşe Livası Vakıfları, (Ankara: Barış Platin Kitapevi, 2009), 62.

Işık Kasım müderrislik yaparken, Şahidî'nin önderliğini yaptığı Mevlevî Dergahı Muğla'da eğitim ve öğretim merkezlerinden biri olmuştur. XVI. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Hacı Muslihittin V. Şüca Vakfı bir cami, bir medrese ve bir mektepten oluşmuştur⁶⁵.

XVII. yüzyılda Evliya Çelebi'ye göre Muğla'da ulema ve talebe mevcudu bakımından gelişmiş olarak kabul edilen yedi medrese ve 11 mektep varlık göstermiştir⁶⁶. XIX. yüzyıla gelindiğinde Menteşe Sancağı'nda merkez ve kazalarında medreseye devam eden öğrencilerle birlikte medreselerde eğitim-öğretim faaliyetleri devam etmiştir. XX. yüzyılda özellikle 1903 ve 1904 senelerine ait verilerde Merkez (Muğla) kazada 745, Milas kazasında 224, Meğri kazasında 747 ve Bodrum kazasında 61 öğrenci medrese de eğitim görmüş ve böylece medreseler varlıklarını sürdürmeye devam etmiştir⁶⁷.

Tablo 1.1- Muğla Kazasında Bulunan Medreseler⁶⁸

Menteşe Sancağı Muğla Kazası'nda Bulunan Medreseler	
Medresenin Esami	Medresenin Mahâli
1. Medresesi	Çarşıda
2.Şeyh Medresesi	Şeyh Mahallesi
3.Halil Efendi Medresesi	Bali Hoca
4.Pazar Cami Medresesi	Cami İttisalinde
5.Kurban Medresesi	Emir-i Küçük
6.Tüccar Hoca Medresesi	Hacı Rüstem
7.Cerhan Medresesi	.
8.Konyalı Medresesi	Emir Küçük

⁶⁵ Muğla Valiliği, Cumhuriyetimizin 80. Yılında Muğla, s.118, Wittek, Menteşe Beyliği, 127.

⁶⁶ Wittek, Menteşe Beyliği, 117

⁶⁷ Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye (S.N.M.U.), H.1320-1321/M.1903 , 378.

⁶⁸ S.N.M.U., H.1320-1321/M.1903, 377.

Klasik Dönem Mentеше Sancağı Eğitim Kurumları

9.Cami-i Kebir Medresesi	Cami-i Kebir
10.Yeni Medrese	Bozüyük Nahiyesi
11.İsmail Efendi Medresesi	Leyne Karyesi
12.Hüseyin Efendi Medresesi	Leyne Karyesi
13.Leyne Medresesi	Leyne Karyesi
14.Hacı Başlar Medresesi	Hacı Başlar Karyesi
15.Piri Bey Medresesi	Gıbye Karyesi
16.Bilâl Camii Medresesi	Ahi Karyesi
17.Osman Efendi Medresesi	Ula Nahiyesi
18.Akçaçam Medresesi	Gölcük Karyesi
19.Kıraviye Medresesi	Karayurtlan Karyesi
20.Yerkesili Medresesi	Yerkesili
21.Belek Camii Medresesi	Çarşı civarı

Kurşunlu Medresesi: Batak Hacı Ahmed Efendi tarafından inşa ettirilen medrese, konum itibariyle çarşıda bulunan bir yapıdır. Kurşunlu Medresesinde 1898,1899,1900,1901 ve 1903 yıllarında Müderris Hacı Mehmed Efendi görev yapmıştır. Söz konusu yıllarda ki öğrenci sayılarına bakıldığında Kurşunlu Medresesi'nde 1898'de 115, 1899'da 40, 1900,1901 ve 1903 yıllarında ise 12 öğrenci eğitim görmüştür⁶⁹.

Şeyh Medresesi: Tavaslızade Osman Ağa tarafından inşa ettirilen medrese Şeyh mahallesinde bulunmaktadır. Şeyh Medresesinde 1898, 1899, 1900, 1901 ve 1903 yıllarında müderrislik görevini Müftü Bekir Efendi yerine getirmiştir.

⁶⁹ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, 1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, 426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, 377.

Medresede 1898 yılında 25, 1899'da 107, 1900, 1901 ve 1903 yıllarında 27 öğrenci eğitim görmüřtür⁷⁰.

Halil Efendi Medresesi: Bali Hoca mahallesinde bulunan medrese iâne ile yaptırılmıştır. Halil Efendi Medresesinde Halil İbrahim Efendi'nin müderrislik görevini yerine getirdiği yıllarda, 1898'de 39, 1899'da 25, 1900 yılında 35, 1901 ve 1903 yıllarında, 37 öğrenci eğitim görmüřtür⁷¹.

Pazar Cami Medresesi: Mevkii olarak Cami bitişiğinde bulunan Pazar Cami Medresesi Ekmekçi Hacı Mustafa tarafından inşa ettirilmiştir. Hacı Kazım Efendi'nin müderrislik yaptığı; 1898 yılında 20, 1899'da 39, 1900, 1901 ve 1903 yıllarında 25 öğrenci medresede eğitim görmüřtür⁷².

Kurban Medresesi: Bayırlı Hacı Ahmet tarafından inşa ettirilen medrese, Emir Küçük mahallesinde yer almaktadır. Müderris Mustafa Efendi görev yaptığı yıllarda, 1898'de 8, 1899'da 20, 1900 yılında 12, 1901 ve 1903 yıllarında 16 öğrenciyi eğitim vermiştir⁷³.

Tüccar Hoca Medresesi: Hacı Rüstem Mahallesinde yer alan medrese, 1898 yılına ait salnameye göre Hacı Hamdi tarafından, 1899, 1900, 1901 ve 1903 salnamelerine göre Hacı Mehmet Efendi tarafından inşa ettirildiğine dair bilgiler yer almaktadır. Müderris Halil İbrahim Efendi'nin görev yaptığı medresede 1898 yılında 21, 1899'da 8, 1900 ve 1901 yıllarında 23 öğrenci eğitim görürken, 1903 yılında 13 öğrenci eğitim görmüřtür⁷⁴.

Cerhan Medresesi: 1899 yılına ait salnameye göre Cerhan mahalinde bulunan medresenin, 1898,1900, 1901 ve 1903 yıllarına ait salnamelerde medresenin bulunduğu mahal belirtilmemiştir. Hacı Osman Ağa tarafından yaptırılan

⁷⁰ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁷¹ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁷² S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁷³ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁷⁴ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

Klasik Dönem Mentеше Sancağı Eğitim Kurumları

medresede, müderris Hasan Efendi, 1898 senesinde 15, 1899'da 21, 1900 yılında 18, 1901 ve 1903 yıllarında 21 öğrenciye eğitim vermiştir⁷⁵.

Konyalı Medresesi: Emir Küçük Mahallesi'nde bulunan medrese Hacı Fevzi Efendi tarafından yaptırılmıştır. Yıllara göre öğrenci sayılarına bakıldığında, Hacı Mehmet Efendi'nin müderrislik yaptığı medresede 1898 senesinde 13, 1899'da 15, 1900, 1901 ve 1903 yıllarında 18 öğrenci eğitim görmüştür⁷⁶.

Cami-i Kebir Medresesi: Kahraman Bey tarafından inşa ettirilen ve mevki olarak Cami-i Kebir'de bulunan medresede müderrislik görevini Ahmet Efendi yerine getirmiştir. Müderris Ahmet Efendi'nin 1898, 1900, 1901 ve 1903 yıllarına ait salnameye göre öğrencisi yokken, 1899 yılında 13 öğrencisi vardır⁷⁷.

Yeni Medrese: Bozöyük Nahiyesi'nde bulunan medrese Hacı Molla Hasan tarafından inşa ettirilmiştir. Hacı Süleyman Efendi'nin müderrislik yaptığı medrese de 1898'de 25, 1899'da 7, 1900 yılında 27 öğrencisi bulunurken, 1901 ve 1903 yıllarında 26 öğrenci eğitim görmüştür⁷⁸.

İsmail Efendi Medresesi: Bekir Kahyaoğlu Ahmet tarafından inşa ettirilen medrese mevki olarak Leyne Köyü'nde bulunmaktadır. İsmail Efendi Medresesinin müderrisi İsmail Efendi olup, medresede 1898 ve 1899 yıllarında 33, 1900 senesinde 30 ve 1901 ile 1903 yıllarında 34 öğrenciye eğitim verilmiştir⁷⁹.

Hüseyin Efendi Medresesi: Leyne Köyü'nde bulunan medrese Hacı Hüseyin Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. Hüseyin Efendi'nin müderrislik yaptığı

⁷⁵ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁷⁶ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁷⁷ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁷⁸ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁷⁹ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

medresede 1898 ve 1899 yıllarında 11 öğrenci eğitim görürken, 1900, 1901 ve 1903 senelerinde 10 öğrenci eğitim görmüřtür⁸⁰.

Leyne Karyesi: Mehmet Efendi tarafından inşa ettirilen medrese Leyne Köyü'nde bulunmaktadır. Müderris Mehmet Efendi 1898 ile 1899 yıllarında 8, 1900 senesinde 10, 1901 ve 1903 senelerinde 15 öğrenciye eğitim vermiřtir⁸¹.

Hacı Başlar Karyesi: İâne ile yaptırılan medrese mevki olarak Hacı Başlar Köyü'nde yer almaktadır. Söz konusu medresenin müderrisi Ahmet Efendi olup, 1898 ve 1899 yıllarında 20, 1900, 1901 ve 1903 yıllarında 18 öğrenciye eğitim vermiřtir⁸².

Pirî Bey Medresesi: Piri Bey tarafından inşa ettirilen medrese Leyne Köyü'nde bulunmaktadır. Hüseyin Efendi'nin müderrislik yaptığı medresede 1898 ve 1899 yıllarında 18, 1900, 1901 ve 1903 yıllarında 17 öğrenciye eğitim verilmiřtir⁸³.

Bilal Cami Medresesi: Ahi Köyü'nde bulunan medrese Hacı Ali Ağa tarafından inşa ettirilmiştir. Müderris Halil İbrahim Efendi'nin görev yaptığı medresede, 1898 ile 1899 yıllarında 18, 1900 yılında 17, 1901 ve 1903 yıllarında 20 öğrenci eğitim görmüřtür⁸⁴.

Osman Efendi Medresesi: Hacı Halil Ağa tarafından inşa ettirilen medrese Ula Nahiyesi'nde bulunmaktadır. Medresede müderris olarak görev yapan

⁸⁰ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁸¹ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁸² S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁸³ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁸⁴ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

Klasik Dönem Menteşe Sancağı Eğitim Kurumları

Hafız Mehmet Efendi 1898 ve 1899 yıllarında 85, 1900 yılında 80, 1901 ve 1903 yıllarında 85 öğrenciye eğitim vermiştir⁸⁵.

Akçaçam Medresesi: Gölcük Köyü'nde bulunan medrese, 1898 yılına ait salnamede yer alan bilgiye göre Hacı Hasan tarafından yaptırılmışken; 1899 ve 1900 yıllarına ait salnamelerde Hacı Hüseyin Efendi tarafından yaptırıldığına dair bilgiler yer almaktadır. Hacı Hüseyin Efendi'nin müderris olarak görev yaptığı medresede, 1898 ve 1899 yıllarında 15, 1900, 1901 ve 1903 yıllarında ise 18 öğrenci eğitim görmüştür⁸⁶.

Kıraviye Medresesi: İâne ile yaptırılan medrese mevki olarak Karayurtlan Köyü'nde yer almaktadır. Söz konusu medresenin müderrisi Hüseyin ve Osman Efendiler olup, medresede 1898 ve 1899 yıllarında 176, 1900, 1901 ve 1903 yıllarında 178 öğrenciye eğitim verilmiştir⁸⁷.

Yerkesili Medresesi: Yerkesili'de bulunan medrese iâne ile inşa ettirilmiştir. İsmail Efendi'nin müderrislik yaptığı medresede 1898 ve 1899'da 25, 1900, 1901 ve 1903 yıllarında 27 öğrenci eğitim görmüştür⁸⁸.

Tablo 1.2- Milas Kazasında Bulunan Medreseler⁸⁹

Menteşe Sancağı Milas Kazasında Bulunan Medreseler	
1.Belen Cami	Çarşı Cıvarı
2.Ağa Cami	Hükümet Cıvarı

⁸⁵ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁸⁶ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁸⁷ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁸⁸ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.916; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1016; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1130-1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.426, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.377.

⁸⁹ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

3.Cami-i Kebir	Hacı Bedreddin Mahallesi
4.Kurşunlu	Burgaz Mahallesi
5.Mandalyat	Çarşı Cıvarı Karlıca Karyesi

Belen Cami: Milas kazasında Çarşı civarında bulunan medrese Hacı Mehmet Said Ağa tarafından inşa ettirilmiştir. Mehmet Rüşdü Efendi'nin müderris olarak görev yaptığı medresede, 1898 ve 1899 yıllarında 90, 1900 senesinde 108, 1901 ve 1903 yıllarında 118 öğrenciye eğitim verilmiştir⁹⁰.

Ağa Cami: Yusuf Efendi'nin müderrislik yaptığı medrese, Hacı Aziz Ağa tarafından yaptırılmış olup, mevki olarak Hükümet Cıvarında yer almaktadır. Yıllara göre öğrenci sayılarına bakıldığında 1898'de 140, 1899'da 137, 1900 ve 1901'de 127, 1903 senesinde 128 öğrenci medresede eğitim görmüştür⁹¹.

Cami-i Kebir: Hacı Bedrettin Mahallesinde bulunan medrese Abdülrahman Ağa tarafından inşa ettirilmiştir. Ali Efendi'nin müderris olarak görev yaptığı medresede 1898'de 30, 1899'da 21, 1900'de 34, 1901 ve 1903 yıllarında 37 öğrenciye eğitim verilmiştir⁹².

Kurşunlu Medresesi: Firuz Bey tarafından inşa ettirilen medrese mevki olarak Burgaz Mahallesi'nde bulunmaktadır. 1901 ve 1903 senelerinde Ali Efendi'nin müderrislik yaptığı medresede, söz konusu yıllarla birlikte 1898, 1899 ve 1900 senelerinde öğrenci sayısı belirtilmemiştir⁹³.

Mandalyat Medresesi: Çarşı cıvarı Karlıca Köyü'nde bulunan medrese Ömer Ağa tarafından inşa ettirilmiştir. Mehmet Efendi'nin müderrislik yaptığı medresede 1898'de 30, 1899'da 32, 1900, 1901 ve 1903 yıllarında 59 öğrenci eğitim görmüştür⁹⁴.

⁹⁰ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

⁹¹ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

⁹² S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

⁹³ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

⁹⁴ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

Klasik Dönem Menteşe Sancağı Eğitim Kurumları

Tablo 1.3- Mekri/Meğri Kazasında Bulunan Medreseler⁹⁵

Menteşe Sancağı Mekri/Meğri Kazasında Bulunan Medreseler	
1.Eldirek	Eldirek Karyesi
2.Patlangıç	Patlangıç Karyesi
3.Ören	Ören Karyesi
4.Toplar	Seydiler Karyesi
5.Gele	Seydiler Karyesi
6.Hamid Efendi	Seydiler Karyesi
7.Zive	Zive Karyesi
8.Kayacık	Kayacık Karyesi
9.Karadere	Karadere Karyesi
10.Dodurga	Dodurga Karyesi
11.Döğer	Döğer Karyesi
12.Süleyman Efendi	Pırnaz Yaylası
13.Gerişburnu	Gerişburnu

Eldirek Medresesi: Aldıran Köyü'nde bulunan medrese Müftü Merhum Mustafa Efendi tarafından yaptırılmıştır. Eldirek Medresesi'nde Müftü Hüseyin Efendi 1898 senesinde 241, 1899, 1900, 1901 ve 1903 senelerinde ise 354 öğrenciyi eğitim vermiştir⁹⁶.

⁹⁵ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

⁹⁶ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

Patlangıç Medresesi: Müderris Ramazan Efendi tarafından inşa ettirilen medrese mevki olarak Patlangıç Köyü'nde yer almaktadır. Hızırzade Ramazan Efendi'nin müderrislik yaptığı medresede 1898-1900 yılları arasında mevcut ğrenci sayısı 43 iken, 1901 ve 1903 yıllarında 45 olmuřtur⁹⁷.

Ören Medresesi: Hacı Halil ve Yusuf Efendiler tarafından inşa ettirilen medresenin müderrisi Yusuf Efendi olup, medrese mevki olarak ren'de bulunmaktadır. Ören Medresesinde 1898-1900 yılları arasında 78 öğrenciye eğitim verilirken; 1901 ve 1903 yıllarında 81 öğrenciye eğitim verilmiřtir⁹⁸.

Toplar Medresesi: Seydiler Köyü'nde bulunan ine ile yaptırılmıştır. Tokmakzade Halil Efendi'nin müderris olarak görev yaptığı medresede; 1898-1900 yılları arasında 97 öğrenciye eğitim verilirken, 1901 ve 1903 yıllarında 10 öğrenciye eğitim verilmiřtir⁹⁹.

Gele Medresesi: Dervif Mustafa tarafından inşa ettirilen medrese Seydiler Köyü'nde bulunmaktadır. Hafız İbrahim Efendi'nin görev yaptığı medresede, 1898, 1899, 1900, 1901 ve 1903 yıllarında 36 ğrenci eğitim grmřtir¹⁰⁰.

Hamid Efendi Medresesi: Seydiler Köyü'nde bulunan medrese ine ile inşa ettirilmiştir. Hamid Efendi'nin müderrislik yaptığı medresede 1898 ile 1899 yıllarında 33 ğrenci eğitim görürken, 1900, 1901 ve 1903 yıllarında ğrenci sayısında azalma meydana gelmiş ve 32 öğrenciye dřmřtir¹⁰¹.

Jive Medresesi: İne ile inşa ettirilen medrese mevki olarak Jive Köyü'nde bulunmaktadır. Müderris olarak Arab Ali'nin görev yaptığı medresede ğrenci sayılarında yıllara göre değişiklik meydana gelmiştir. 1898'de

⁹⁷ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

⁹⁸ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

⁹⁹ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

¹⁰⁰ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

¹⁰¹ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

Klasik Dönem Mentеше Sancağı Eğitim Kurumları

medreseye devam eden öğrenci sayısı 139 iken, 1899 ve 1900'de 114 olmuş, 1901 ve 1903 yıllarında ise tekrar artış göstererek 121'e yükselmiştir¹⁰².

Kayacık Medresesi: İâne ile inşa ettirilen medrese, 1898, 1900, 1901 ve 1903 yıllarına ait salnameye göre Kayacık mevkiinde bulunurken; 1899 yılına ait salnameden edilen bilgiye göre Karadede mevkiinde yer almaktadır. 1898 ve 1899 senelerinde Hasan Efendi müderris olarak görev yaparken; 1900, 1901 ve 1903 senelerinde ise bu görevi Bekir Efendi yerine getirmiştir. 1898-1900 yılları arasında medreseye devam eden öğrenci sayısı 10 iken, 1901 senesinde bu sayı 12, 1903 'te ise 13'e yükselmiştir¹⁰³.

Karadede Medresesi: İâne ile yaptırılan medrese, 1898, 1900, 1901 ve 1903 senelerine ait salnamelere göre Karadere mevkiinde yer alırken; 1899 yılına ait salnameye göre Kayacık mevkiinde yer almaktadır. Medresede 1898 ve 1899 yıllarında Ali Paşazade Bekir ve Durmuş Efendi müderrislik yapmış; 1900, 1901 ve 1903 senelerinde ise müderrislik görevini Hasan Efendi yerine getirmiştir. Söz konusu yıllara ait öğrenci sayılarına bakıldığında herhangi bir değişiklik yaşanmamış, medreseye 51 öğrenci devam etmiştir¹⁰⁴.

Dodurga Medresesi: Dodurga Köyü'nde bulunan medrese iâne ile yaptırılmıştır. İbrahim Efendi'nin müderris olarak görev yaptığı medresenin 1898-1901 yılları arasında öğrencisi yokken, 1903 senesinde 10 öğrenci medreseye devam etmiştir¹⁰⁵.

Döğer Medresesi: İâne ile inşa ettirilen medrese Döğer Köyü'nde bulunmaktadır. Mahalcelizade İbrahim Efendi'nin müderrislik yaptığı medresede 1898'de 13, 1899 ve 1900 yıllarında 17, 1901 ve 1903 senelerinde ise 20 öğrenci eğitim görmüştür¹⁰⁶.

¹⁰² S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378

¹⁰³ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

¹⁰⁴ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

¹⁰⁵ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

¹⁰⁶ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

Süleyman Efendi Medresesi: Pınaz Yaylası'nda bulunan medrese iâne ile yaptırılmıştır. Müderris olarak Süleyman Oğlu Efendi'nin görev yaptığı medresede yıllara göre öğrenci sayılarında değişiklik meydana gelmiş, 1898'de 11, 1899 ve 1900 yıllarında 10, 1901 ve 1903 senelerinde ise 14 öğrenci eğitim görmüřtür¹⁰⁷.

Geriş Burnu Medresesi: Geriş Burnu mevkiinde yer alan medrese iâne ile inşa ettirilmiş olup; 1898, 1899, 1900, 1901 ve 1903 senelerine ait salnamelerden edinilen bilgilere göre medreseye devam eden öğrenci bulunmamaktadır¹⁰⁸.

Tablo 1.4- Bodrum Kazasında Bulunan Medreseler¹⁰⁹

Menteşe Sancağı Bodrum Kazasında Bulunan Medreseler	
1. Mustafa Paşa	Çarşıda

Mustafa Paşa Medresesi: Çarşıda bulunan medrese Kızılhisarlı Mustafa Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. 1746 senesinde açılan medrese 20. yüzyılın başlarına kadar faaliyet göstermiştir¹¹⁰. Müftü Mehmet Hilmi Efendi'nin müderris olarak görev yaptığı medresede 1898 ile 1899 senelerinde 13, 1900'de 53, 1901 ve 1903'te 61 öğrenci eğitim görmüřtür¹¹¹.

Tablo 1.5- Marmaris Kazasında Bulunan Medreseler¹¹²

Menteşe Sancağı Marmaris Kazasında Bulunan Medreseler	
1.-	Kasabada

¹⁰⁷ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

¹⁰⁸ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

¹⁰⁹ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.379.

¹¹⁰ Tuncer Baykara, "Bodrum", TDVİA, C.6., s.249, İstanbul.

¹¹¹ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

¹¹² S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

Klasik Dönem Mentеше Sancağı Eğitim Kurumları

Marmaris kazasında Kasabada bulunan medresenin ismi belirtilmemiş olup, bu medrese iâne ile yaptırılmıştır. 1898, 1899, 1900, 1901 ve 1903 yıllarına ait salnamelerde müderris ve öğrenci sayılarıyla ilgili bilgi verilmemiştir¹¹³.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin diğer vilâyet ile vilâyete bağlı sancaklarında olduğu gibi Mentеше Sancağı'nda da medreseler eğitim-öğretimin sürdürülmesi ve geliştirilmesi açısından önemli bir yere sahip olmuştur. Aydın Vilâyet Salnâmelerinde Mentеше Sancağı'nda yer alan ibtidâi mekteplerinden bahsedilirken; sıbyan mektepleri ile ilgili bilgilere yer verilmemiş, incelediğimiz belgelerde, Mentеше Sancağı'nda bulunan sıbyan mektepleri ile ilgili olarak Merkez (Muğla) kazasında dört adet sıbyan mektebinin varlığından bahsedilmiştir. Temellerinin XIV. yüzyılda atıldığı düşünülen medreseler ise Tanzimat Dönemi'nde de eğitim alanında gerçekleştirilen reformlarla birlikte varlık göstermeye devam etmiş, XX. yüzyılın başlarında da Osmanlı Devleti'nin eğitim kurumları arasında yer almıştır. Aydın Vilâyeti'ne bağlı Mentеше sancağında 21 adet Merkez kaza, 13 adet Meğri kazası, beş adet Milas kazası, bir adet Bodrum kazası ve son olarak bir adet Marmaris kazası olmak üzere toplamda 41 adet medrese sancakta eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütülmesinde önemli bir rol oynamıştır. Maârif Salnâmeleri ile Aydın Vilâyet Salnâmelerinden edinilen bilgilere göre medreseye devam eden öğrenci sayılarında yıllara göre değişiklik meydana gelirken, genel itibariyle sancak merkezi ve sancağa bağlı tüm kazalarda eğitimin devam ettiği yıllarda her medreseye bir müderris ataması yapılmıştır. Medreselerin yapım aşamasında ise vakıfların, hayırsever kişilerin ve toplu olarak verilen yardımların katkısı olmuş, medreselerin inşası gerçekleşmiştir.

¹¹³ S.N.M.U.; H.1315-1316/M.1898, s.918; S.N.M.U., H.1316-1317/M.1899, s.1018; S.N.M.U., H.1317-1318/M.1900, s.1132; S.N.M.U., H.1318-1319/M.1901, s.429, S.N.M.U., H.1319-1320/M.1902, s.378.

KAYNAKÇA

1-Arşiv Kaynakları

Osmanlı Arşivi

Maârif Nezareti Evrakı

Maârif Nezareti Mektubi Kalemi(MF/MKT)

MF.MKT 61/155

2-Salnameler

Salnâme-i Nezâret-i Maârif

H.1316, H.1317, H.1318, H.1319, H.1321.

3-Araştırma ve İnceleme Eserleri

Akça, Bayram. *Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla(1923-1960)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 2002.

Akgündüz, Hasan. *Osmanlı Medrese Sistemi*. İstanbul: Ulusal Yayınları, 1986.

Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)*. İstanbul: Alfa Yayınları, 1999.

Bahaeddin, Mehmet. *Yeni Türkçe Lügat*. Ankara: Nadir Kitap, 1997.

Baltacı, Cahit. "Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim". *Türkler*. C.11, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları (2002): 446-462.

_____, *Fatih Sultan Mehmet Devri İlim Hayatı ve Sahn-ı Seman Medreseleri*. İstanbul, 1995.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530)* (Yay.Haz. Ahmet Özkılınç, Ali Coşkun, Mustafa Karazeybek, Abdullah Sivridağ, Murat Yüzbaşıoğlu). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 1995.

Bozkurt, Nebi. "Medrese". *D.İ.A., C.28*, Ankara, (2003): 323-327.

Cavid, İbrahim. *Aydın Vilâyet Sâlnâmesi R. 1307/H. 1308*, (Murat Babuçoğlu, Cengiz Eroğlu, Abdülkerim Şahin). Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2010.

Cumhuriyetimizin 80. Yılında Muğla, Muğla Valiliği, Muğla 2003.

Klasik Dönem Mentеше Sancağı Eğitim Kurumları

Doktor Esad. *Türkiye'nin Sıhhi-İctimaî Coğrafyası Muğla (Menteşe) Sancağı Muğla Sıhhiye Müdürü Doktor Esad.* (Yay. Haz. Bayram Akça-Eerdoğan Keleş), Muğla: Yenigün Matbaası, 2012.

Erdoğan, Mehmet Akif. "XVI. Yüzyıl Sonlarına Kadar Mentеше Sancağı'nda Mevcut Vakıf Eserlere Genel Bir Bakış". *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu (8-10 Nisan 1999)*. İzmir, (1999): 116-140.

Ergin, Mustafa. *Türkiye Maarif Tarihi*. C.1-2, İstanbul: Eser Kültür Yayınları, 1977.

Eroğlu, Zekai. *Muğla Tarihi*. İzmir: Marifet Basımevi, 1939.

Gelişli, Yücel. "Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü)". *Türkler*, C.15, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, (2002): 35-43.

Halaçoğlu, Yusuf. "Osmanlı'da İlim, Din ve Sosyal Müesseseler". *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.12, Konya: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.

Hızlı, Mefail. "Osmanlılarda ilköğretimin Tarihi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi Türk Eğitim Tarihi Özel Sayısı*, C.6, Sayı 12, İstanbul, (2008): 85-106.

_____, "Osmanlı Sıbyan Mektepleri", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.5, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, (1999): 207-217.

_____, "Osmanlı Klasik Döneminde Medrese", *Türkler*, C.11, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, (2002): 426-435.

Ihsanoğlu, Ekmeleddin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim", *Osmanlı Uygarlığı*, C.1, (Yay. Haz., Halil İncalcık-Günsel Renda), Ankara (2004): 345.

İncalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi*. C.6, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983.

Kılıç, Orhan. *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı-Eyalet Sancak Tevcihati*. Elazığ: Ceren Yayıncılık, 1997.

Koçer, Hasan Ali. *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1991

Kodaman, Bayram. *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1991

Kütükoğlu, Mübahat S. *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.

Lewis, Bernard. *Modern Türkiye'nin Doğuğu*. Çev. Metin Kıratlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1970.

Mete, Zekai. "Menteşe", *D.İ.A.*, C.29, Ankara (2004): 151.

Örenç, Ali Fuat. "Mutasarrıf", *D.İ.A.*, C.31, Ankara (2014): 378.

Özön, Mustafa Nihat. *Osmanlıca Türkçe Sözlük*. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1959.

Pakalın, M. Zeki. *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C.2, İstanbul: MEB., 1983.

Sami, Şemseddin. *Kamus-ı Türkî*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2006.

Saydam, Abdullah. *Osmanlı Medeniyet Tarihi*. Trabzon: Kitapevi Yayınları, 1999.

SEZER, Ayten. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. Ankara, 2004.

Soyluer, Serdal. "XX. Yüzyılın Başlarında Mentеше Sancağı'nın İdari ve Nüfus Yapısı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt V, Sayı 13, (2006): 109-135.

Tekeli, İlhan. *Tarih İçinde Muğla*. Muğla, 2006.

Turan, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2011.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 1988.

_____. *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

Uykucu, K. Ekrem. *Muğla Tarihi (Coğrafyası ve Sosyal Yapısı)*, İstanbul, 1968.

YİĞİT, Ahmet. *XVI. Yüzyıl Mentеше Livası Vakıfları*. Ankara: Barış Platin Kitapevi, 2009.

Yolalıcı, M. Emin. "XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.5, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, (1999): 281-296.

Zengin, Zeki Salih, "Tanzimat Döneminde Eğitimde Yenileşme Süreci içinde Mekteplerde Din Eğitimi ve Öğretimi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.5, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, (1999): 250-260.